

(b) *Ṣunṣ* . ḥ , 25-28 : *Ṣurḥ* . ḥ , 45-46 : *Ḥurḥ* . ḥ , 24-26 :

բանը կը համարուի, հետեւեալ կերպիւ կը վերջ
ջացնէ իւր մէկ յօդուածը Չինաստանի գործ
քարտէսը:

«Կերիշ կերպիւ չեմք կրնար իրաւունքը և ար
դարութիւնը հասկնալու Չինացիացի, բայց
միայն մեր զօրութեան բոլոր ծանրութիւնը իրօք
խմայնելով անոնց: Եւրոպական թնդանօթը
միայնակ կերպիւ է աղբու կերպիւ խօսելու Եւր
պան մանուարիներու (նախարարներու), և որ
չափ որ շուտով անոնց ահանջը հասցնել կու
տանք այս սոսկալի ծայրը, այնչափ շուտով կը
սկսէր պիտի լինէր և պիտի կարգադրուի»:

— Եւրոպական քե Տէրքա լրագրոյն մէջ կը կարգադրէ:

«Օտար երկիրներէ դուրս և լրագրաց մէջ
հրատարակելու լրագրող չափանցմէ ի վեր կը ծա
նուցանեն թէ Ռուսիան միտք ունի աղբու և
յայտնի կերպիւ օգնութիւն ընելու Պարսկաս
տանին Եւրոպայի դէմ ունեցած պատերազմին մէջ:
Եւրոպական մէջ երբեք ուշադրութիւն և
յարգ մը չառնէր: Վանքի կերպիւ թէ յիշեալ
լրագրողը գրողները կը կարծեն թէ Եւրոպան,
Պարսից դէմ ունեցած իւր պատերազմը բոլորով
վն աքսիւնէն գործի մը տեղ դնելով, ուրիշ
բան չուզէր ընել բայց միայն արեւելքի մէջ
Ռուսաց միջնորդութեանը դէմ պատերազմիւ,
որ Պարսից հետ ունեցած իւր տարածայնութիւնը
և վեճին մէջ կուզէ մտնել: Բայց ասոր հակա
ռակ, յայտնի է որ Ռուսաց զօրքը դէպ ի Պարս
կաստան չարժու մը ընելուն պէս, Եւրոպայի
նաւատորմը անմիջապէս Վրանքաւ պիտի
դառնայ վերստին: Եւրոպայի է նաեւ թէ
Ռուսիան մտնելին յօժարամտութիւն չունի նա
խորհելու Պարսից համար, այնպիսի պատերազմ
մը, զոր չուզէր երկնցնել իրեն համար անգամ:
Ռուսի զանցաւորութիւն ըրիւք միշտ այս սուտ
լրաց վրայը: որոյ անստուգութիւնը Ռուսաց
լրագրողութիւնները անգամ կը հրատարակեն»:

— Իսրայէլի փոխարտի 11 ամսամեծով կը գրեն
Փարիզի Բէյի լրագրոյն:

«Գրեթէ աներկբայ կերպիւ իմացուեցաւ ստա
թէ Եւրոպական իւրաքանչիւր կատարողի
նոս Եւրոպայ, որ Ռուսաց նաւատորմին
մեծ ծախսերուն է, սպիտի վերջերը պտտելու
և տնտեսելու պիտի դայ Բուրնի նաւահանգիստը
և զինարանը, Եւրոպական թէ անոր ներկա
յուրութեան առթիւ ծովային մեծ տոնակարգ
թիւն մը պիտի կատարուի որուն մասնակցի պիտի
ըլլայ բոլորեալ նաւատորմը ար զօրաց կը թու
թեանը համար պտտելու սահմանաւ է:

Հարցնելու. անիկա ալ բան մը պիտի չընէ,
կրնէ առանց ամենուն ալ հաւանութիւնն առ
նելու»:

Մեծին կատարողի նախագահի գարծէն ու քրիստո
նական հաւատոյ պայծառանալէն ետքը բնա
կան կերպով մը Հռոմայ եկեղեցին ալ աւելի
պայծառութիւն մը առաւ, բայց աւելի իշխա
նութիւն մը չունեցաւ ուրիշ եկեղեցեաց վրայ
և այս բանս յայտնի է նոյն իսկ կատարողի նախ
ագահ Եւրոպայի և առ այլս գրած թղթերէն և
ըրած եկեղեցական ժողովներէն, որոց մեծն է
Պապ Նիկիոյ սուրբ ժողովը: Եւ ժողովոյն գու
մարտն է զաւրի հարկէ խորհրդով և ի խնդ
րոյ եկեղեցականաց և արքայի Սեղեւորոսի,
բայց ոչ թէ նախագահութեամբ այն հայրա
պետին, այլ Սեղեւորոսի եպիսկոպոսին կործակու
մանով: Իսկ Սեղեւորոսի զեպանները կամ
փոխանորդները Բիսոն և Բեկեմի նախագահ
չէին (ինչպէս որ կրնն ստիպարար պապականը),
սուտի և Սեղեւորոսի ետքը ստորագրեցին իրենց
անունները:

Նիկիոյ սուրբ ժողովին ետեւ Սարգիսեայ ժո
ղովն ալ որ եղաւ 347ին, նախագահը նոյն Սե
ղիսո եպիսկոպոսն էր, Հռոմայ պապին փոխա
նորդներն ալ ուրիշ երկու քահանայ: Եւ ժո
ղովին մէջ Սեղիսոյ առաջնորդութեամբ որոշ
ուեցաւ որ այնուհետեւ երբոր եպիսկոպոսի մը
վրայ ամբաստանութիւն ըլլայ ուրիշ եպիսկո
պոսներէ, դատաստանը ի պատիւ յիշատակի ա
ռաքելոյն Պետրոսի Հռոմայ եպիսկոպոսին ձգե
աւ: Արդ կիմացուի թէ լոկ պատիւ մըն էր
պապին տրուածը, և ոչ թէ պապին պահան

«Եւրոպէն հրաման տրուեցաւ որ փութօքն
զինութիւնը երկուց շաբաթուայ ժամկէտի և
Պարսի անուն. որոյ վրայ ժամանակէ մը ի
վեր կաշատուի. և կը յուսան թէ ըստ բաւա
կանին յառաջեցեալ պիտի ըլլայ միջեւ այն
ժամանակը, որպէսզի կարող ըլլան յիշեալ իշ
խանին առջև ջուրը ձգել զանոնք:

«Օրովային իշխանութիւնը միտք ունի արժա
նաւոր կերպիւ ընդունել վստահութիւնս Մեծ
Բուրնը, որուն գերագոյն արժանաւորութիւնը
և վեհանքն բնաւորութիւնը ամեն մարդ կը ծա
նայէ Եւրոպայի մէջ»:

— Եւրոպական քե Տէրքա լրագրոյն իւր թեր
թին մէջ որ ի 14 փետրվարի ըստ նոր տուժարի
կրնէ թէ, եթէ հաղար անգղիացի օգնական
զօրք Պարսից Պարսից ծոցը հասնէ են: Եւ
նապէս անգղիացի զօրաց դուռը մը հասնէ է ի
Վանքաւ: որ Տոթ—Մահամէթին զօրացը հետ
միանալով Հէրաթի դէմ պիտի քայլեն:

— Եւրոպական լրագրոյն կը գրեն Ղենալայէն փո
խարտի 9 ամսամեծով:

«Պարսի ճանապարհորդութիւնը ի Փարիզ հա
ւատի բանի մը տեղ դուրս է այժմ: Սակայն
դերաստանը Սուրբ արքայականութեամբ, որ այս
բարի լուրը տարաւ ի Փարիզ, կրնայ շատ աղէկ
խաբարած ըլլալ Հռոմի արքունեաց երկրորդ
խօսքերէն, որ բան մը չմեծէր, բայց միանգա
մայն երբեք բան մըն ալ չիշնորհէր:

«Իրապատիւ Սուրբ արքայականութեան տուած
տեղեկութեանցը վրայ Հռոմի Վաղիկոյ դեո
պանտան պաշտօնատարները հրաւիրուեցան
նեղի ձգել այս գործը և այն ատիժանի հասցը
նել, որ Վաղիկոյ չկրնայ ետ քաշուիլ այս ճանա
պարհորդութեանէ՝ երբոր գարունը հասնի, և
չկրնայ նաեւ փախչողական իրաւունքներու և
պատժաւանքներու դիմել:

«Սեղիւր կամը, որ Հռոմի Վաղիկոյ դեոպա
նտան առաջին խորհրդոյ քարտուղար է, Փա
րիզի գնաց. ուր պատմեց Վահանայապետին: Ը
սած խօսքերը: Պիտի ինքնորոք ըսած է, թէ կը
յանկայ որ այս ճանապարհորդութիւնը, եթէ
իւր տեղը առողջութիւն վիճակը կրնէր ընելու,
օգտակար ըլլայ քրիստոնէական կրօնին և հաղոր
դակցութեան մէջ գնէ զինքը առաջնորդաց
մեծագոյն մասին հետ, որչափ որ կարելի է:

«Իսկայն հրամաններ յուղարկեցան Փարիզէն
ամեն թիւերուն: Իսկ արաւորդները, կանո
նիկները և քահանայները պիտի երթան Վաղիկոյ

ջուած իրաւունք: Եւրոպ մէկ աստղացոյցն ալ այս
է. որ այն ատենները պապին սովորական անուա
նակութիւններն էին եպիսկոպոս Հռոմայ, եւ
պիսկոպոս եկեղեցւոյն Հռոմայիցաց, պատ
րիարք կամ կաթողիկոս աղբիւն Հռոմայիցաց,
ինչպէս մեր Վաղիկոյիցաց ալ կաթողիկոս
կրնէ արքայ Սեղեւորոսի համար:

Վրան հարկեր տարիի ճոփ անցաւ, Վաղիկոյ
նի ժողովին մէջ կատարողութեան պատրիար
քական աթոռ ըլլաւ իսկ իրեն ետեւ, որոշուե
ցաւ որ հայն Հռոմայ կաթողիկոսի նախապատու
ութիւն տրուի (Վաղիկոյի ժողովին որոշմանը
համեմատ). իսկ Վաղիկոյի ժողովին որոշմանը
համար էր՝ այնուհետեւ երբոր ըլլայ, իսկ երկրորդ
համար էր՝ Հռոմայ պապին կատարողութեան
պապի աթոռ, որով և Սեղիւրայ աթոռը որ
առաջ երբոր էր՝ չարորդ կը ըլլար: Բայց այն
ժամանակէն սկսաւ Հռոմայ պապութեան մէջ
տիրապետական հոգի մը երևնալ ու աճիլ մինչև
Փոսայ ժամանակները, որ անոնց հաւատար կամ
անոնցմէ ալ աւելի պատիւ ուղեց ունենալ
ուստի և կուր շատ մեծցաւ, Զուհաց ու Լա
տինացաց եկեղեցիներուն մէջ անհաշտելի
թշնամութիւն մը մտաւ, և այն թշնամութիւնը
քանի գնաց հաստատուեցաւ. այնպէս որ թէ
պէտ քանի մը ժողովներ ալ ըրին ետքերը եր
կու կողմէն որ Յոյն և Հռոմայեցիք մէկմէկու
հետ հաշտուին, մինչև Փարիզի ժողովին ա
տենը, բայց օգուտ մը չտեսան, փանդի կուռոյն
բուն արմատը իրելու միտք չունէին որ էր իրա
րու վրայ տիրապետելու հոգին: Զայտնի բան
է որ եթէ այն հոգին մէկիւր դրուէր, շատ գիւ

անցած ճանապարհին իջեղաններ: Նորին Սուր
բապնութիւնը շաբաթ մը Սարսիլի պիտի բնակի
երկու օր Վիշնոն պիտի մնայ, երկու օր Վա
լանս, չորս օր ի խն, և այսպէս ուրիշ անցած
քաղաքները: Եւրոպի թէ երկաթուղով պիտի
չնէ իւր ճանապարհորդութիւնը»:

— Եւրոպական լրագրոյն Վաղիկոյի լրագրոյն փոխար
տի 11 թուոյն մէջ կը կարգադրէ:

«Օսմանեան գետնան մօտի Սուրբ արքայ
ընդունած ըլլալով զՅերմանը վեհապետ Սուր
բապնին, որ կը շարժէ զհրամանը շնորհեան եր
կաթողիկոսի Վաղիկոյի ձորին մէջ, Չեղեյ զո
րապետը և միտք Սուրբ Սարսիլի խորհրդակցութիւն
մը ունեցան երկէ յիշեալ գետնանին հետ ի
մասին այս գործոյն»:

— Եւրոպական լրագրողութիւնը այս օրերս հրա
տարակց տեղութեան ընդհանուր եկամուտնե
րը որ կանոնաւոր աղբիւրներէ յառաջ եկած են
1856 սեպտեմբերին վերջացած տարւոյն մէջ:
Եւրոպական լրագրողութիւնը կը հասնի 71 միլիոն 348
000 լիւրա սթէրլին: Եւրոպական մէջ եղած
ծախսոց դուրսըն է 83 միլիոն 307 000 լիւրա
ուստի բնէ է որ ծախքը եկամուտէն աւելի է
16 միլիոն 959 000 լիւրա սթէրլինա:

— Եւրոպական քե Տէրքա լրագրոյն փոխար
տի 7-19 թուոյն մէջ կը կարգադրէ:

«Կատարողութիւնը բարոյականութեան իւ
մաստուն գաղափարի մը հետեւելով, մօտերս
հարկուոր միջոցները ի գործ պիտի դնէ վիճա
կահաւորութիւնը (սթէրլին) խափանելու համար
օսմանեան տեղութեան մէջ»:

Եւրոպի թէ օսմանեան մարդասէր կատարող
թիւնը վիճակահանութեանց մէջ, որ օրըստօրե
շատնալու վրայ է ի կոտորանքնուպօլիս, անկար
գութիւններ և անիրաւութիւններ տեսնելով
ի վնաս հաւատարկութեան, արժան համարեր է
այս բանը խափանել տալու:

Կատարող վիճակահանութեան վրայը խօսք
կը ըլլայ, արժան կը համարուի առայժմ հարեանցի
և լոկ յիշատակութիւն մը միայն ընել, երբեք
տարիէ ի վեր հանուած և լինցած վիճակահա
նութեան մը մէկ անկարգութեանը վրայը, որ
անանկալ և անհաւատարի կերպիւ պատահած է
ի զրկողութիւն հայադրի խնդ գերդաստանի
մը և ի վնաս պատուոյ պարկեշտ անձի մը:

Եւրոպական լրագրողութիւնը պատրաստու
ղնուպօլիս աղբիւրները գերագոյն ժողովոյն առջև
դրուած է, որ նախագահութեամբ ամենապա
տիւ սրբազան Վատրիարքին, անապատութեամբ

րին պիտի ըլլար՝ աստուածաբանական խնդիրնե
րուն և ուրիշ եկեղեցական իրաւանց ու արարող
ութեանց պէտքաւորութեանը վրայ համաձայնիլը
և միաբան մնալը: Բայց ինչո՞ւ այնչափ ալ հե
ռու երթանք. եթէ այսօր ալ Հռոմայ պապերը
իրենց միահեծան տիրապետութեան ջանքէն ետ
կենալ ուղեին, մէ ապաքին շատ հաւանական է
որ Վրիտանի եկեղեցին ձեւադրուի զանազան
աղբիւր և աղբիւր և ժողովուրդը նաեւ արարողատ
մի հօտ միայն ըլլային, և իրարու հետ քրիստո
նական եղբայրութեամբ վարուելով մտքեր
նէն անգամ չանցնէին այնուհետեւ թէ ո՞ր
իրենց պատրիարքին կամ եպիսկոպոսին չհնազան
դիւ՝ քրիստոնէութեանէ՝ դուրս է, չարափառ է,
հերետիկոս է, գոթից որդի է: Եւ ահա ասով
ալ կիմացուի թէ ուրեմն Վրիտանի սուրբ ե
կեղեցին պառակտողը, քրիստոնէայ աղբիւրը կը
տոր կտոր ընողը, աշխարհիս երեսը գայթակղու
թեամբ լեցնողը, քրիստոնէութիւնը անհաւա
տից, կուսակալուից, հրեից և մահմեդականաց
առջև ծաղր ընել տուողը՝ ոչ եթէ սուրբ հա
ւատոյ խորհուրդներուն ու եկեղեցական արա
րողութեանց վրայ ըստ տեղեաց տեղեաց և ըստ
աղբաց աղբաց զանազան կարծիքներ դնուիլն
է, հապա այս անհաշտութեամբ անոնց
մէկմէկ դժոխքի դատապարտելն է. կամ որ նոյն
է՝ այն ամենայն չարեաց պատճառ՝ հովանաւա
նաց պիտի է թէ պէտք է որ ամենայն աղբիւ
ր և եկեղեցիք քրիստոնէից զարար ճանձնա իրենց
միմիայն գրուի, և անոր հրամանացը հնազան
դին ամեն բանի մէջ:

ՄԱՍԵԱՅ ԱՆԱԿՆԻ
(Պիտի շարունակուի):

